Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года **№ 26(411)** **30 ЧЭРВЕНЯ 1999 г.**

Таварыству беларускай мовы імя Францішка Скарыны 10 гадоў

Святкаванне 10-годдзя ТБМ

27 чэрвеня у Менску прайшлі ўрачыстасці з нагоды 10-х угодкаў заснавання Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

А 12-й гадзіне пачалося ўрачыстае паседжанне Рэспубліканскай Рады ТБМ. Рада пачалася віншаваннем сябра рады ксяндза Уладзіслава Завальнюка з юбілеем. Затым з нагоды 10-годдзя ТБМ кветкі былі ўручаны першаму старшыню ТБМ Нілу Гілевічу і аднаму з першых рэдактараў "Нашага слова" Эрнэсту Ялугіну. Было зачытана віншаванне старшыні БНФ Зянона Пазьняка Таварыству беларускай мовы з нагоды 10-цігоддзя. На радзе былі разгледжаны і рабочыя пытанні:

1. Рэгістрацыя і перарэгістрацыя першасных структураў ТБМ.

2. Праца камісій ТБМ.

3. Аб правядзенні Берасцейскай абласной канфе-рэнцыі ТБМ.

4. Віншаванне газеты "Беларуская маладзёжная". (Газеце 5 гадоў).

5. Інфармацыя аб падпісцы на газету "Наша слова".

6. Аб устанаўленні даты чарговай Рады.

Рашэнні Рады будуць надрукаваны ў наступных нумарах.

З 13 гадзін пачалася святочная праграма.

У Кафедральным саборы Менска з дазволу мітрапаліта Філарэта адбылося набажэнства за беларускую мову, якое адправіў айцец Сергій, настаяцель Петрапаўлаўскай царквы. Такія ж набажэнствы прайшлі ў Петрапаўлаўскай царкве, а таксама ў Жыровіцкім манастыры і ў іншых праваслаўных храмах.

26 чэрвеня набажэнствы за беларускую мову прайшлі ў мячэцях беларускіх татараў, для якіх беларуская мова з'яўляецца роднай.

А 16-й гадзіне ў дольнай зале Чырвонага касцёла пачалася ўрачыстая імпрэза і мастацкая частка, якую склалі выступы беларускіх паэтаў і музычных гуртоў. А ў17.30 у касцёле святых Сымона і Алены (Чырвоным касцёле) пачалася імша за беларускую мову, якую адправіў ксёндз Уладзіслаў Завальнюк.

Набажэнствы за беларускую мову і гэты дзень таксама праведзены ў многіх храмах Каталіцкай, Праваслаўнай і Пратэстанскіх цэркваў у розных гарадах Беларусі.

Алесь Гурыновіч.

Таварыству Беларускай мовы
Старшыні ТБМ А. Трусаву

Віншую галоўную грамадскую арганізацыю Беларусі - Таварыства Беларускай Мовы- з дзесятымі ўгодкамі працы і заснавання. Галоўную - бо пакуль жыве беларуская мова - жыве Беларускі Народ.

Ніякае нацыянальнае дзеянне, ніякі грамадскі чын і ніякая палітыка не можа абмінуць пытання аб беларускай мове. Калі ва ўмовах этнацыду нехта не абараняе мову, але клянецца за Беларусь - няма ў ім праўды. Беларуская мова- гэта тое, што вызначае сутнасць, змест і аблічча ўсяго. Тут няма месца для дыскусіяў, але шмат для працы. Калі б паўсюдна адрадзілася беларуская мова - скончыўся б і акупацыйны рэжым.

Пазітыўная праца арганізацыі, якая спецыяльна ахоўвае, шануе і абараняе беларускую мову, патрэбная заўсёды і ва ўсе часы. Але асаблівая місія кладзецца на яе плечы ў перыяд змагання за дзяржаўнае і нацыянальнае існаванне.

Хачу асабліва падкрэсліць гэтую вашу змагарную і асветніцкую місію ў цяперашні час.

Жадаю вам моцнасці і шчыльных радоў, цвёрдасці крокаў і дарогі, што вядзе беларускі народ на вольны і светлы прастор.

Зянон ПАЗЬНЯК
Старшыня Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне", сябра ТБМ.

26 чэрвеня 1999 года

Пікет за беларускую мову

29 чэрвеня з 17 – 19 гадзін у Міхайлаўскім скверы, які знаходзіцца ў трохкутніку паміж пл.Незалежнасці, ст.Дынама і Чыгуначным вакзалам адбыўся пікет, арганізаваны Таварыствам беларускай мовы. Гэта першае такога роду мерапрыемства, на якое Менскі гарвыканкам даў дазвол пасля трагедыі на Нямізе. Пікет ладзіцца за захаванне беларускамоўнай адукацыі, за стварэнне беларускамоўнага універсітэта, за захаванне назвы праспекта імя Францішка Скарыны, а таксама супраць візуальнай русіфікацыі Беларусі і за захаванне 9-х беларускіх класаў у 115 і 180 сярэдніх школах г. Менска, якія знаходзяцца пад пагрозай расфармавання.

На момант выхаду газеты падрабязнасці правядзення пікета нам не вядомы, таму пра гэта ў наступным нумары.

А.Гурыновіч.

Беларуская мова ў школах і садках г.Менска

На запыт ТБМ упраўленне адукацыі Менгарвыканкама даслала інфармацыю аб наяўнасці беларускамоўных дзіцячых садкоў і школ у кожным раёне горада Менска.

Падаем яе поўны змест без правак і скарачэнняў.

У 1998/99 навучальным годзе статус беларускамоўных захавалі 11 школ:

Заводскі р-н – 2 /СШ № 68, гімназія № 111/.
Кастрычніцкі р-н – 2/СШ № 11, СШ №89./
Ленінскі р-н `- 1 /СШ № 2/.
Маскоўскі р-н – 1 /СШ № 60 /.
Партызанскі р-н – 1 / СШ № 72/.
~~Першамайскі р-н – 2 / гімназія № 9, СШ № 190/.~~
Фрунзенскі р-н - 1 /гімназія № 4/.
Цэнтральны р-н – 1 /мастацкая школа – ліцэй № 26/.

У вышэйназваных школах, пачынаючы з падрыхтоўчага класа і да старэйшых, навучальна-выхаваўчы працэс цалкам вядзецца на беларускай мове. Напрыклад, у СШ №2 да 7 класа, у СШ № 63, № 11, № 72 да 8 класа, у гімназіі №4, школе – ліцэі № 26 да 9 класа, у гімназіі № 111, СШ № 89, гімназіі № 9, СШ № 190 да 10 класа.

Апрача беларускамоўных школ, у 119 сярэдніх школах з рускай мовай навучання адкрыта 1236 беларускамоўных класаў. Была захавана значная колькасць такіх класаў з няпоўнай напаўняльнасцю, што пярэчыць рашэнню Мінгарвыканкама № 572 ад 10.07.97г. "Аб мерапрыемствах па эканоміі бюджэтных і пазабюджэтных сродкаў у 1997 годзе", згодна якога класы пачатковай школы павінны адкрывацца пры напаўняльнасці не меней 25 чалавек, а класы сярэдняй і старэйшай школы – не меней 30 чалавек.

З мэтай захавання сеткі класаў з беларускай мовай навучання, органы адукацыі, кіраўніцтва школ, педагагічныя калектывы напярэдадні навучальнага года праводзяць растлумачальную работу сярод бацькоў вучняў беларускіх класаў.

Для таго, каб забяспечыць пераемнасць у вучэбна-выхаваўчым працэсе, у горадзе функцыянуе 13 беларускамоўных садкоў, 154 беларускія групы. Па раёнах гэта выглядае наступным чынам:

Раёны	дз/у	групы	тэлефон для даведак
Заводскі	3/№443,277,202/	18	246-53-40
Кастрычніцкі	1/№287/	52	224-40-68
Ленінскі	5/№47,299,374,446,454/	14	221-83-16
Маскоўскі	-	15	270-39-71
Партызанскі	3/№69,114,457/	3	236-90-71
Першамайскі	1/№539/	21	285-77-79
Савецкі	-	24	234-91-69
Фрузенскі	-	7	254-72-81
Цэнтральны	-	4	284-71-22

Начальнік упраўлення Г.А.Пятровіч
Новікава 227-39-53

Справаздачная канферэнцыя Віцебскай гарадской арганізацыі ТБМ

22 чэрвеня ў Віцебску адбылася чарговая справаздачна-выбарная канферэнцыя Віцебскай гарадской арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

Паседжанне распачалося справаздачай кіраўніка гарадской рады Валянціна Арлова. Ён коратка апісаў сітуацыю з дзяржаўнай беларускай мовай у горадзе. Высновы? Не новыя і зусім не суцяшальныя. Заняпад нацыянальнай мовы імкліва працягваецца. Прыклады? Калі да сумна вядомага рэферэндуму 1995 года ў Віцебску было 6% беларуска-моўных вучняў ад агульнай колькасці школьнікаў, то зараз усяго толькі 2,4%. Ва ўсіх сферах грамадства праяўляецца дыскрымінацыя мовы. Любыя выступы ў абарону беларускае мовы ўладамі ігнаруюцца.

Але і ў гэтых складаных варунках прыхільнікі роднай мовы не разгубіліся. ТБМ у Віцебску пасля перыяду пэўнага застою актывізавалася. У арганізацыю пачалі ісці новыя людзі. За мінулыя два гады лічба суполак вырасла з 7 да 13. Колькасць віцебскіх сяброў Таварыства беларускай мовы павялічылася болей, чым у 2,5 разы. Аднак, несумненна, праблемаў у сяброў Таварыства хапае. На думку асобных чальцоў ТБМ, назіраецца не надта добрая тэндэнцыя. Гарадская рада часцяком замыкаецца ў сваёй дзейнасці на ўласных паседжаннях, "не ідзе ў народ". Некаторыя сябры Таварыства занадта пасіўныя. Прагучала прапанова пашыраць кола людзей, ахопленых мерапрыемствамі ТБМ. Але не зважаючы на крытычныя моманты, была дадзена здавальняльная ацэнка працы рады.

Выбары пацвердзілі высокі давер да кіраўніцтва мясцовай арганізацыі Таварыства беларускай мовы. Старшынём рады быў аднагалосна абраны Валянцін Арлоў. У складзе гарадской рады адбыліся нязначныя змены.

Міхась Долгін, Юрась Сцяпанаў,
інфармацыйны аддзел
Рэсурснага цэнтра "Згода" (Віцебск).

Лідскія рады ТБШ і ТБМ імя Ф.Скарыны ладзяць для вучняў беларускамоўных школаў Лідчыны:

1. Літаратурныя чытанні да дня нараджэння Я.Купалы 7 ліпеня 1999г.
2. Конкурс беларускага верша — верасень 1999 г.
3. Літаратурныя чытанні да дня нараджэння М.Багдановіча — 9 снежня 1999г.
4. Конкурс беларускай песні — люты 2000г.

Для удзельнікаў будуць арганізаваны вандроўкі ў Навагрудак, Мір, Нясвіж, Полацк, Львоў, Вільню і інш.

Пэўная частка месцаў будзе выдзелена для дзяцей з маламаёмасных і шматдзетных сем'яў і выхаванцаў Лідскага дзіцячага дому.

По даведкі звяртацца на тэл. 5-33-42 у г. Лідзе.

"Дыягназ: беларус"

У газеце "Навіны" за 8 чэрвеня быў надрукаваны артыкул "Дыягназ беларус"? У ім распавядалася, што ў Гомельскім дзіцячым садку "Верасок" 5-гадоваму Францішку які выхоўваецца ў беларускамоўным асяроддзі, сыну вядомай беларускай паэткі і спявачкі Вальжыны Цярэшчанка-Яўсеенкі з-за кепскага ведання расейскай мовы быў пастаўлены дыягназ – запаволенае псіхічнае развіццё.

Каб высветліць сітуацыю я патэлефанаваў у Гомель маці Францішка, а таксама загадчыцы д/с сп. Кузміной і лагапеду Наталлі Прымаковай. Н. Прымакова і сп.Кузміна казалі прыкладна адно і тое ж. "У нас двуязычие, русский д/с. Белорусский язык мы знаем, но говорить на нём не желаем, мы возмущены статьёй в "Навінах" і г.д.

У размове з Вальжынай я высветліў, што дыягназ быў пастаўлены без ведама і з парушэннямі ўстаноўленага парадку прыкладна ў траўні, улетку 1998 г., прыйшоўшая пасля Н.Прымакова фактычна надцвердзіла яго. Францішак быў пераведзены у сярэднюю лагапедычную групу дзе дзеці акрамя лагапедычных дыягназаў мелі тыя ці іншыя адхіленні ў псіхічным развіцці. На пытанне Вальжыны да Н. Прымаковай - на якой мове адбывалася тэставанне апошняя ёй заявіла – "Он не знает ни одной русской сказки. Не знает названий посуды, даже не знает слова "кастрюля". Калі Н. Прымакова і сп. Кузміна казалі, што ведаюць бел.мову, на маю прапанову ў размове са мной, а я размаўляў па-беларуску, сказаць хоць пару сказаў па беларуску была катэгарычная адмова. Але ці ж можна педагогу адмаўляць у гэтым 5-гадоваму дзіцяці, якое кепска ведае расейскую мову?

Вальжына сказала, што лагапедам было зусім не улічана беларускае маўленне дзіцяці, калі б лагапед размаўляла з Франакам па беларуску, такога б дыягназу не было б.

Дарэчы, наконт дыягназу для лагапеда Н. Прымаковай і загадчыцы сп. Кузьміной. Закон РБ аб мовах арт.4. "Абавязак кіраўнікоў і іншых работнікаў дзяржаўных органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў і ўстаноў, арганізацый і грамадскіх аб'яднанняў валодаць беларускай і рускай мовамі ў аб'ёме неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў. Так, што ў дадзеным выпадку неваладанне беларускай мовай азначае проста прафнепрыдатнасць, якую недаравальна кампенсаваць за кошт 5-цігадовага дзіцяці, якое дарэчы з'яўляецца сапраўды нармальным беларускім дзіцём, хаця б таму, што размаўляе на роднай мове, як гэта ёсць у любой нармальнай краіне.

Алесь Гурыновіч

ЯК СЛОВА ХОЧУЦЬ ЗАБАРАНІЦЬ

Час ад часу удаецца паслухаць па беларускім радыё праграму "Размова на-сутнасці". Не перастаю здзіўляцца тым адкрыццям, якія робяць вядучыя і іх суразмоўцы, тым паралелям, што праводзяцца падчас гэтай "размовы". Ну як не падзякаваць кандыдату гістарычных навук, а зараз, на словах вядучай, вядомаму беларускаму палітыку Сяргею Касцяну за тое, што ён адкрыў нам вочы і дапамог разгледзець, "хто ёсць ху" ў НАТА і па чыёй віне вядуцца бамбардзіроўкі Югаславіі. Аказваецца, ва ўсім вінаваты жыда-масоны на чале з Клінтанам, Саланай і Мадлен Олбрайт. Яшчэ больш цікавымі аказаліся вывады Віктара Кучынскага, спецпрадстаўніка Лукашэнкі. У адной з апошніх перадач ён вельмі эмацыянальна распавядаў пра тое, як суправаджаў гуманітарны груз у Югаславію. А на пытанне ўсхваляванага радыёслухача, навошта апазіцыя праводзіць выбары і калі ж гэта ўсё скончыцца, Віктар Францавіч з юнацкім запалам папярэдзіў апазіцыянераў, што "мы гэтага не дапусцім, што выбары пачнуцца ў свой час, тады і змагайцеся за ўладу". І ў доказ прывёў "яскравыя" прыклады: "Калі негры захочуць у ЗША стварыць Афрыканскія злучаныя штаты, ім не дазволіць зрабіць гэта ўрад. Ці вазьміце тую ж так званую дэмакратычную Германію. Там таксама не дазваляюць туркам, якіх пражывае вельмі многа, аддзяліцца ад Германіі і стварыць сваю дзяржаву". Што да чаго, якое дачыненне маюць нашы выбары да "Афрыканскіх злучаных штатаў", ні я, ні іншыя слухачы так і не зразумелі, і трэба толькі здагадвацца, а ці не параўноўваў Віктар Кучынскі становішча неграў у ЗША і туркаў у Германіі са становішчам беларусаў на Беларусі. Дык такое параўнанне не на карысць беларусаў. Негры ў ЗША маюць значна больш правоў і свабод.

Але больш за ўсё ўразіла мяне "размова", прысвечаная святу работнікаў радыё. Захацелася з першых вуснаў (а вусны гэтыя належалі Уладзіміру Ядранцаву) пачуць пра перспектывы развіцця радыёвяшчання на Беларусі, пра цэнзуру, якая нібыта павук, аблытала ўсе афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі, у тым ліку і радыё.

Свой выступ шэф радыё пачаў на расейскай мове "из уважения к ведущему". Тое, што па-за ўвагай засталіся ўсе слухачы – беларусы, яго нікольki не хвалявала. Сярод пытанняў, зададзеных У.Ядранцаву падчас прамога эфіру было і адно ад вельмі нярвовага пенсіянера: "Калі на беларускім радыё забароняць слова "спадар". Міжволі параадаваўся за гэтага сталага чалавека, у якога толькі і праблем, каб слова гэтае не дапусціць да мікрафона. А "товарищ" Ядранцаў між тым тлумачыў, што такі загад ён ужо аддаў, што "слово это не наше, не белорусское", і больш на радыё яно гучаць не будзе.

Відаць, дрэнна Уладзімір Ядранцаў вывучаў ва універсітэце навукі, інакш павінен быў бы ведаць, што слова "спадар" самае што ні ёсць беларускае. Яшчэ ў дапісьмовым праславянскім перыядзе вусным славянскім мовам быў вядомы корань: "спадар". Слова ж "гаспадар" у старабеларускай мове ўжывалася са значэннем "уласнік", "уладальнік" дома, маёнтка, а таксама "правіцель" у дачыненні да тытула Вялікага князя Літоўскага. Зафіксавана скарачэнне гэтага слова, дзе аснова скарачалася ў "осподар", а потым у "сподар". Сучасная форма "спадар" (як самастойная) стала вядома, "товарищ" Ядранцаў, ажно з ХУ стагоддзя, калі згодна з прынцыпамі беларускага правапісу, набыла адзін з іх – аканне. Слова хутка распаўсюдзілася ў жывой мове, аб чым сведчыць яго ўжыванне ў розных літаратурных помніках жанрава-стылявога характару.

А на пачатку ХУІІІ стагоддзя ў Баркалабаўскім летапісе, творы шырока вядомым, упершыню з'явілася і "спадарыня". Пры этымалогію слова "спадар" неаднойчы пісалі і В. Ластоўскі, і І.Насовіч. А вы хочаце гэтае слова забараніць? Ці не смешна!?

Дарэчы. Адкуль вушы растуць у гэтай забароны, мне добра вядома. У свой час да нас у Светлагорск прыязджаў тады яшчэ дэпутат Аляксандр Лукашэнка. Пасля гарачай прамовы хтосьці з залы звярнуўся да яго словамі: "Спадар Лукашэнка..." Будучы прэзыдэнт і народны заступнік скрывіўся нібыта ад зубнога болю: "Знаете, таварышчы, ня люблю я эта слова, ано какоя-та ня наша, ня нашым духам аддаёт". Вядома, што не па нутру пану - не падабаецца і чэлядзі.

Але ці варта так хваляваца У.Ядранцаву і ўсёй гэтай кампаніі? Нікога з іх спадарамі нашчадкі не назавуць - не заслужылі. А слова гэтае перажыло стагоддзі, перажыве і цяперашнюю смуту.

Мікалай Паседзька,
г.Светлагорск.

ЖЫВЕ, ГУЧЫЦЬ РОДНАЕ СЛОВА

Для кожнага народа яго родная мова самая мілагучная, самая блізкая і зразумелая. У нас адбіралі мову не раз, мы нават і не заўважылі, як паступова перайшлі на расейскую, хоць і блізкую, зразумелую, але суседаву. Навучанне на роднай мове на Беларусі ажыццяўляецца ў спецыфічнай сітуацыі, якую можна ахарактарызаваць як расейска-беларускае двухмоўе.

Даўно вядома, што чалавек пэўнай нацыі павінен пачынаць вучобу на роднай мове і ў працэсе навучання далучацца да багацця нацыянальнай культуры.

Пачынаць лепш з ранняга дзяцінства – думка ні для кога не новая, але як пачынаць, з чаго? Над гэтым пытаннем мы ў сваім калектыве задумаліся яшчэ на пачатку 90-х гадоў і вырашылі, што рабіць гэта трэба з аналізу сваіх магчымасцяў. Іх у нас аказалася дастаткова, каб распачаць канкрэтную работу. Знайшліся выхавальнікі, якія нядрэнна ведаюць матчыну мову, някепска – народныя традыцыі, абрады. І мы захапіліся мовай, культурай, пачалі назапашваць розны матэрыял. У выніку ўтварылася своеасаблівае ядро — педагогі, якія склалі творчую групу ўстановы.

Нашы дзеці знаходзіліся ў складаным становішчы. Яны пачалі вывучаць родную мову, як замежную, а таму вучыліся больш розумам, а не праз творчую актывізацыю ўсяго багацця ўнутранага свету. У дзяцей не было дастатковa ведаў аб сваёй краіне, яе старажытным і сучасным. Таму мы паставілі мэту абудзіць цікавасць да свайго краю, да яго гісторыі, раскрыць перад імі старонкі Беларусі, увесці ў свет цікавы і родны. Асаблівую ўвагу звярнулі на выхаванне ў дзяцей цікавасці менавіта да роднай мовы, мастацтва, народнай творчасці, культуры. Усе выхавальнікі пачалі праводзіць выхаваўчую і навучальную работу на беларускай мове, лічачы, што нацыянальнае адраджэнне – патрыятычны абавязак. Заняткі старанна рыхтаваліся і праходзілі на асаблівай эмацыянальнай хвалі.

Напрыклад, на ўроках мастацкага чытання выкарыстоўваліся інсцэніроўкі. Мэта, якая дасягаецца пры гэтым, больш шырокая, чым праграмная: развіваць разуменне роднай мовы, яе выразнасць, эмацыянальнасць, спрыяць дыялогу дзяцей з выхавальнікам, выкарыстоўваючы беларускія выразы, словы, адказваць на пытанні, стварыць настрой вяселля, цікавасці да гульні з дарослымі, узбагаціць малых цеплынёй народнай паэзіі, спрыяць выхаванню добрых адносін і пачуццяў на прыкладзе станоўчага вобраза і г.д. Менавіта праз гэтыя нашы мерапрыемствы і прыйшла паступова ў дзіцячы садок родная мова.

Каб стварыць адзінае моўнае асяроддзе, наладжана пераемнасць у рабоце дашкольнай установы і сям'і. З бацькамі праводзіліся гутаркі, сумесныя сходы, святы. Мамы і таты згадзіліся, каб выхаванне і навучанне ішло на беларускай мове, а затым пераканаліся, што мы выбралі правільны кірунак. Яны сталі дапамагаць, самі стараюцца размаўляць па-беларуску, наладзілі з выхавальнікамі кантакт. Тут хачу асабліва падкрэсліць два асноўныя аспекты: працэс адраджэння роднай мовы, культуры зблізіў бацькоў і педагогаў менавіта ў выхаванні дзяцей. Ён стаў своеасаблівым каталізатарам цікаўнасці да нацыянальнага.

Усе супрацоўнікі ясляў-садка таксама размаўляюць па-беларуску. Дапамагае і створаны ў нас клуб "Спадчына", дзе ўдзельнікі (дарослыя і дзеці) знаёмяцца з роднай культурай, мастацтвам, літаратурай, фальклорам, беларускамоўнай перыёдыкай, выступаюць са сваёй праграмай у мясцовым Доме культуры.

Мы імкнёмся развіваючы індывідуальныя творчыя здольнасці дзяцей, прадаўжаць узбагачаць іх уяўленні аб роднай Беларусі.

Радуе, што ў дзіцячым садку ўжо ёсць досвед работы ў гэтым кірунку. Сваімі напрацоўкамі мы ахвотна дзелімся з іншымі дашкольнымі ўстановамі раёна. На працягу сямі гадоў на базе дзіцячага садка працуе раённае метадычнае аб'яднанне "Родная мова". З мэтай абмену досведам два разы ў год праходзіць пасяджэнне пошукавай групы. У рабоце з дзецьмі выкарыстоўваем розныя формы. Для выхавальнікаў раёна таксама правялі шэраг мерапрыемстваў: "Вандраванне ў краіну казак", вусны часопіс "Беларускія пісьменнікі – дзецям". "Вечар народнай творчасці", гасцёўня "Зараначка", "Падарожжа ў краіну мовазнавію", "Граматычны кірмаш", гульня – віктарына "Літаратурная скарбонка роднага краю", "Конкурс спевакоў", фальклорнае свята "Матчына песня", свята, прысвечанае беларускай кнізе "Мову родную і край свой любіце", занятак "Уваходжання ў карціну", КВЗ, святы "Гуканне вясны", "Каляды", "Вячркі", "Саракі" і інш.

У сваім садку стараемся ствараць спецыяльнае і жыццядзейнае асяроддзе для работы па вывучэнню фальклору і багатых нацыянальных традыцый.

Каб забяспечыць дыферэнцыраваны падыход да выхавання дзяцей, пэўнае значэнне надаём гуртковай рабоце. Яна спрыяе развіццю дзіцяці, выхоўвае ў яго пачуццё дружбы, таварыскасці, калектывізму. Многія выхавальнікі цікава арганізуюць работу са сваімі выхаванцамі, адносяцца да яе творча, індывідуальна.

Да ліку такіх адносяцца І.І.Шундрык, якая шмат гадоў запар узначальвае студыю дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Дзеці любяць займацца з Інай Іванаўнай. Яны бачаць вынікі сваёй працы ў цацках, якія вырабляюць сваімі рукамі. Імі потым любуюцца і дзеці і дарослыя не толькі нашага садка, але і ўсяго раёна. Вялікую ўвагу выхавацель надае лепцы менавіта беларускай цацкі, як аднаму з найцудоўнейшых відаў народнага побыту і мастацтва.

Адзін з кірункаў у выхаваўчай рабоце выхавацельніцы Ганчарук З.А. – знаёмства дзяцей з саломкай. У афармленні групы пераважае нацыянальны стыль. Шмат пано і кампазіцый зроблена з саломкі. Зінаіда Аляксееўна вядзе паглыбленую работу па вывучэнню народных промыслаў і рамёстваў. На такіх занятках дзеці бачаць, як з простага матэрыялу можна зрабіць рэчы дзівоснай прыгажосці.

Сябрамі прыроды выхоўвае сваіх выхаванцаў Л.У.Бялятка. Шмат намаганняў прыкладае, каб пашырыць кругагляд дзяцей, узброіць іх ведамі аб наваколлі, родным краі, прыродзе. Дзеці вучацца назіраць за раслінамі, птушкамі, жывёламі, бачыць свет добрага і прыгожага.

Досвед работы Бялятка Людмілы Уладзіміраўны па экалагічнаму выхаванню абагульнены ў нашай дашкольнай установе.

Прывіваюць любоў да беларускай мовы, як асноўнага элементу нацыянальнай культуры, выхавальнікі Бонда В.А., Лагуцік Л.Т. Гэтую справу яны паспяхова ажыццяўляюць праз знаёмствы дзяцей з лепшымі ўзорамі вуснай народнай творчасці: пацешкі, забаўлянкі, калыханкі, казкі, загадкі,гульні, легенды. Пры дапамозе іх перадаюцца дзецям духоўныя скарбы народа. Яны шырока выкарыстоўваюць народную фразеалогію, прыказкі, прымаўкі, таму што гэта складае залаты фонд беларускага фальклору, дзе выкарыстоўваецца мудрасць беларускага народа, яго гісторыя, жыццё.

Выхавальнікі старэйшых груп Таболіч А.А., Рэгіневіч А.П. таксама лічаць, што мова – гэта галоўны сродак выхавання дзіцяці. Праз мову тут далучаюць дзяцей да чароўнага свету мастацтва, музыкі, вучаць усяму. Яны робяць усё магчымае, каб дзеці палюбілі родную мову, мову Беларусі, мову сваёй Рэспублікі.

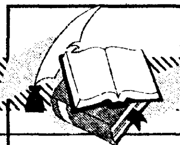
Пад кіраўніцтвам музычнага работніка Францішчык Т.П. дзеці займаюцца музычна-тэатральнай дзейнасцю. Выхаванцы старэйшых груп паказваюць дашкольнікам інсцэніроўкі казак. Спектаклі, у якіх удзельнічаюць дзеці, добра ўплываюць на агульны настрой усяго калектыву, робяць жыццё выхаванцаў больш радасным і цікавым. Беларускія народныя песні, музычныя інсцэніроўкі, ігра на музычных інструментах – усё гэта шырока выкарыстоўваецца на ўсіх святах і забавах, спартыўных мерапрыемствах, канцэртах для бацькоў, ранішніках, на музычных занятках і ў вольны час прывіваецца цікавасць да фальклору, да беларускай культуры, народных традыцый і абрадаў, свят, гульняў.

Відавочна святы, кірмашы, іншыя мерапрыемствы патрабуюць немалой падрыхтоўкі, але і вынік радуе. Таму і скіроўваем мы ўвагу на тое, што складае душу нашага народа, яго славянскую самабытнасць, вусна-паэтычныя традыцыі. Працэс, безумоўна, складаны, але абсалютна рэальны. Нашы напрацоўкі і рэальныя вынікі яшчэ раз пераконваюць нас у гэтым. Таму мы працуем з аптымізмам. А асновай гэтаму з'яўляецца досвед і майстэрства нашых выхавальнікаў, жаданне працаваць, выхоўваць дзяцей добрымі людзьмі сродкамі мовы, культуры, традыцый.

І мы ўсе вельмі любім дзяцей, таму кожны дзень ідзём на працу з добрым настроем.

Радасць дзіцяці, яго эмацыянальны дабрабыт – аснова яго развіцця. Таму стараемся, каб гэтая радасць не пакідала наш дзіцячы садок.

Г. Аблажэй,
загадчыца Казлоўшчынскага ясляў-саду,
кіраўнік раённага метадычнага аб'яднання
"Родная мова",
Дзятлаўскі раён Гарадзенскай вобласці.

Так бы шанавалі сваё

Чытаючы апошнім часам афіцыйны беларускі перыядычны друк мне становіцца сумна і горка. Сумна і горка ад таго, што ніяк не можам цаніць сваё роднае, беларускае. Іншы раз нават адольвае сумненне, што не навучымся рабіць таго ніколі.

Сёлета спаўнілася дзвесце гадоў з дня нараджэння зоркі першай велічыні на расейскім паэтычным небасхіле Аляксандра Пушкіна. І без лішніх слоў зразумела – талент. На расейскім Парнасе яму няма роўных. Ён значыць рускім, як Гётэ – для немцаў, як Шэкспір для англічан дый многія іншыя нацыянальныя паэты ды пісьменнікі розных народаў свету. Усе яны ёсць здабытак сусветнай культуры. Нармальнаму, культурнаму чалавеку належыць у пэўнай ступені іх ведаць. Але тая ці іншая асоба ў першую чаргу павінна ведаць сваіх нацыянальных геніяльных творцаў. Не трэба гучных выказванняў ды палкіх абгрунтоўванняў, што толькі такім чынам фармуецца нацыянальная свядомасць, гонар за свой край і сваё роднае.

Сёлета беларускі друк у плане абмеркавання значнасці Аляксандра Сяргеевіча для расейскай літаратуры пакінуў далёка ззаду самі расейскія выданні. Чаго толькі не даводзілася чытаць нават і аб тым, што на Беларусі дзесьці жывуць нейкія там праправнукі знакамітай асобы. І толькі ніхто не згадвае што для вялікага Пушкіна, як сябры стэпаў – калмыкі, дык і беларусы (ліцвіны), не расіяне. Ніхто з аўтараў артыкулаў у нашай прэсе пра вялікага расейскага паэта не кажа, што ён не даследаваў нашу гісторыю, культуру, быт наш ды не ствараў на нашым матэрыяле свае знакамітыя творы. Праўда, ёсць спробы нацяжкі, але факты малагрунтоўныя.

Мы беларусы, напраўдзе кажучы, да Аляксандра Сяргеевіча павінны ставіцца як да француза Аляксандра Дзюма ці іспанца Гарсіа Лоркі з розніцай павагі да таленту.

Але ж не. Пра свайго тутэйшага таксама сусветна знакамітага Адама Міцкевіча наш беларускі друк год назад згадваў значна менш. Пэўна ад таго, што ён апісваў наш родны край, карыстаўся ў сваіх творах нашымі паданнямі ды легендамі. Пра сусветна вядомага Апалінэра Гіёма (Кастравіцкага) не згадваем увогуле. А Пушкіна не толькі ўзгадваем, але і ўзносім да нябёсаў быццам ён наш нацыянальны геній, а не іншага народа. Мы сарамліва прамаўчалі ва ўгоду начальству, мо за рэдкім выключэннем, аб тым, што ў гэтым жа чэрвені, толькі крыху пазней спаўнілася сямдзесят пяць гадоў са дня нараджэння жывога класіка – Васіля Уладзіміравіча Быкава. Беларусь і беларусы маюць поўнае права ганарыцца такім Сваім Сынам, Грамадзянінам ды Пісьменнікам.

А гэтага няма. Няма ў нас гонару за сваіх слынных землякоў. Чалавечая супольнасць тым ганарыцца толькі не мы, беларусы. Усхваляем мы чужое, прынесенае ў наш край. Калі ўжо мы не ўспомнілі юбілей Васіля Быкава, то хто, скажам, успомніць Авяр'яна Дзеружынскага, якому ў гэтым жа месяцы спаўнілася 80 гадоў ды многіх іншых?

Ніхто. Бо ўспамінаць і шанаваць не загадана. Не загадана з гонарам і годнасцю ставіцца да свайго роднага, а вось самі, як сэрца кажа, не навучыліся.

Язэп Палубятка.

Прапануецца кніжны клуб пры ТБМ

Падчас паседжання Сакратарыята ТБМ сваё думкі выказаў сп.Змiмцер Цехановіч. Ён прапанаваў стварыць пры сядзібе ТБМ кніжны клуб, а таксама бібліятэку рэдкай кнігі для падпісчыкаў "НС".

Таксама было выказана, што ТБМ павінна маральна і па магчымасці матэрыяльна падтрымліваць малавядомых таленавітых літаратараў. Напрыклад Самсон Пярловіч, малавядомы, але вельмі таленавіты паэт, быў асуджаны за верш "Паднімаецца праўда". Трэба зрабіць рубрыку ў "НС" у якой будуць прэзентавацца такія аўтары і іх творы. Праз кніжны клуб магчыма будзе працаваць з настаўніцтвам.

Сакратарыят прыняў пастанову зацвердзіць рашэнне аб стварэнні кніжнага клуба і бібліятэкі. Адказным прызначаны сп. З.Цехановіч, а бібліятэкарамі сябры Сакратарыята студэнткі бібліяграфічнага факультэта Універсітэта культуры Алена Валынец, Надзея Барадаўкіна, Людміла Гушчынская.

Алесь Гурыновіч.

"Беларускі гістарычны агляд"

У канцы чэрвеня чакаецца выхад у свет 9-га нумару аднаго з найбольш аўтарытэтных сярод беларускіх гісторыкаў выдання "Беларускага гістарычнага агляда".

У гэтым нумары чакаецца разгромная рэцэнзія на 2-х томнік "Гісторыі Беларусі" пад рэдакцыяй Я. Новіка, які па словах рэдактара адпавядае нават не савецкім, а дарэвалюцыйным часам.

Таксама ў мінулым нумары быў зроблены аналіз паказу Беларусі і беларусаў у расейскіх падручніках па гісторыі, зараз тое самае чакаецца па ўкраінскіх.

"Беларускі гістарычны агляд" выдаецца 2-а разы на год. Зараз ён стаў адпавядаць еўрапейскім стандартам, налічвае больш за 300 старонак. Рэдактарам з'яўляецца адметны беларускі гісторык Генадзь Сагановіч. У ім друкуецца вядомыя навукоўцы, а рэдкалегію складаюць акрамя беларускіх таксама і гісторыкі з іншых еўрапейскіх краін.

Алесь Гурыновіч.

ТБМ узнагароджвае

На адным з апошніх паседжанняў Гарадзенскай гарадской Рады ТБМ і ТБШ сп. Парфёненка прапанаваў адзначыць падарункамі дзяцей, якія не гледзячы ні на што, працягваюць вучыцца ў беларускіх класах. Гэтая высакародная ідэя авалодала сэрцамі іншых сяброў Гарадзенскай Рады і пачала паступова ажыццяўляцца. Праўда, з-за абмежаваных фінансавых сродкаў, зрабіць падарункі тысячам вучняў не ўяўлялася магчымым. Таму было вырашана набыць падарункі дзецям, якія закончылі пачатковую школу толькі на "5". Такіх дзяцей у Гародні – 77 чалавек. У большасці школ горада завучы і дырэктары вельмі прыхільна паставіліся да нашай ідэі. Для іх гэта таксама магчымасць адзначыць лепшых. Толькі у СШ №1 сказалі: "А дзе гэтыя ТБМ і ТБШ былі раней? І ці трэба ад іх браць нейкія падарункі?" У СШ № 16 з 32 дзяцей адміністрацыя школы выдатнікаў не знайшла. Тым не менш, на ўрачыстых мерапрыемствах пачатковых класаў, у апошнія дні навучальнага года, дзеці з 11 школ Гародні атрымалі лепшыя беларускія кнігі і італьянскія асадкі ад прадстаўнікоў Гарадзенскай Рады ТБМ і ТБШ, прадстаўнікоў культуры. У апошні працоўны дзень перад школьнымі мерапрыемствамі ў 7 кніжных крамах горада былі выкуплены ўсе найлепшыя беларускія кнігі для дзяцей. Дык у якіх школах найбольшая колькасць выдатнікаў? Калі ласка, ніжэй спіс найлепшых школ горада з беларускімі класамі навучання:

СШ № 32 — 21 выдатнік (дыр. Папоў І.А.)
СШ № 11 — 11 выдатнікаў (дыр.Ількевіч В.М.)
СШ № 21 — 10 выдатнікаў (дыр. Станішэўская Л.М.)
Школа-гімназія № 30 – 10 выдатнікаў (дыр.Макарава В.С.)
СШ № 2 — 6 выдатнікаў (дыр. Каваленя Т.А.)
СШ № 5 — 5 выдатнікаў (дыр. Прысяг А.Ф.)
СШ № 6 — 5 выдатнікаў (дыр. Хіневіч С.Б.)
СШ № 34 – 5 выдатнікаў (дыр. Рабава Г.А.)

Некалькі школ мелі па аднаму выдатніку. Колькасць лепшых вучняў у Ленінскім і Кастрычніцкім раёнах Гародні амаль аднолькавая. Але праз 2 гады Кастрычніцкі раён не будзе мець ніводнага выдатніка ў беларускіх класах, бо кіраўніцтва раёна недастаткова клапоціцца, каб адкрыць хоць адзін беларускі клас. Некаторыя бацькі вымушаны вазіць дзяцей у Ленінскі раён, каб вучыць па беларускай мове. Будзем спадзявацца, што ў новым навучальным годзе сітуацыя палепшыцца.

Крой Алесь.

Чаму не на роднай мове?

На Беларусі, як вядома, нарадзілася шмат знакамітых людзей, у тым ліку і выдатных гімнастаў. Дастаткова назваць імёны Ларысы Петрык, Ольгі Корбут, Івана Іванкова...

А пішу я пра гэта таму, што з нядаўняга часу па Беларускім радыё з 6.30 да 6.37 сталі перадаваць ранішнюю гімнастыку на ... расейскай мове.

Відаць нашым знакамітым гімнастам і гімнасткам было працей заваёўваць залатыя медалі алімпійскай і сусветнай вартасці, чым абучыць вядучую гэтай перадачы праводзіць свой урок на беларускай мове.

Мне неаднаразова даводзілася назіраць, як пачуўшы лепятанне якой – небудзь там "Дашенькі" ці "Наташенькі" на гэтым уроку людзі выключаюць свой дынамік.

Усё часцей на Беларускім радыё родная мова выціскаецца і са спартыўных перадач.

Сятаслаў Фёдаравіч Махапёк, сябра ТБМ.
Г.п.Круглае, Магілёўская вобласць, Беларусь.

Ад Ефрасіннi і Кірыла

У Жыровічах прадаўжае выходзіць Багаслоўска-літаратурна-мастацкі лісток "Жыровіцкая абіцель. Наклад 33 000. Фармат А-5. Аб'ём 8 старонак. Дасланы ў рэдакцыю асобнік на 80 працэнтаў беларускамоўны. Прапануем нашым чытачам адзін верш з №1 за 1999 год

Сьвяты покрыў над Беларусьсю

...Птушка Белая над Краінай
Сіняй-
то ахова наша і сіла...
гэта дух Сьвятой Еўфрасініі...
гэта слова Сьвятога Кірыла...
...то ахвярнасць Сафіі Слуцкай...
і пакутнікаў Вільні даўняй...
то Сьвятыя зямлі Беларускай
да Хрыста ўзышлі пакаянна...
...Птушка Белая - па-над Краем
Сінім,
барані нас ад чорнае былі...
хай асьвенціць Божыя сілы
нас, што ў немачы саграшылі...

Зніч (Алег Бембель)

"Кветкі і дзецi"

Так называецца чарговая выстава вучняў трэцяга класа беларускай школы Вільні, якая на днях адкрылася ў будынку нацыянальных суполак. Дзеці, жанчыны, кветкі – самыя цудоўныя творы прыроды. Дзеці – наша будучыня. Якімі яны вырастаюць, такім будзе чалавецтва. Хацелася б, каб не толькі ў дзень Дзіцяці, прысвячаліся святочныя канцэрты і шчырыя словы дарослых. У дзяцей самы вялікі Божы дар – дзяцінства. Няхай не будзе ў цябе дарослых клопатаў аб заўтрашнім дні. Няхай кожную раніцу тваё сардэчка б'ецца ад радасці, што, наступіў яшчэ адзін харошы дзень і цябе любяць. Таму і чарговая — чацвёртая, гарадская выстава – Свята дзіцяці. Гэтая выстава незвычайная, партрэты дзяцей. Зробленыя фотамасцерам В.Жарняковым, у абрамленні яркіх кветак, намаляваных

У час заняткаў: Г. Быкава, Т. Кавальчук, Э. Стральчэня. Настаўніца Леакадзія Мілаш.

юнымі мастакамі. Многа цёплых, шчырых, сардэчных слоў было сказана ў час адкрыцця. Доктар філалогіі, Е.П. Бахмшева сказала: "Вельмі важна, што такія маленькія мастакі могуць сябе прадстаўляць шырокай грамадскасці". Яна ўпершыню на такой выставе. "Вось, яна, сувязь пакаленняў, калі юныя таленты прысвячаюць выставы вядомым мастакам. Гэта цудоўна!", — адзначыла дырэктар цэнтра культуры Усходняй Летувы Біруце Кургонене, ёй было вельмі прыемна, што гэта выстава дзяцей беларускай школы. Сама Б.Кургонене закончыла Менскі інстытут культуры, таму ў яе вельмі цёплыя ўспаміны, звязаныя з Беларуссю, яна нават выканала песню "Купалінка", як падарунак Эміліі Стральчэні, якой у гэты дзень споўнілася дзесяць гадоў. На выставе, таксама, выступілі: спецыяліст дома нацыянальнасцяў Т.Міхнёва, акторка А.Ільіна, кіраўнік Таварыства Беларускай культуры ў Вільні Хведар Нюнька, мама Галіны Стральчэні. Чыталі вершы А.Пушкіна, А.Драпько-Майсюка, Н. Рубцова, А.Жыгуліна. Яшчэ адна выстава, свята, непаўторны дзень, ступенька ў развіцці, самаадукацыі. Хай заўсёды будуць кветкі і ўсмешкі дзяцей.

Леакадзія Мілаш, г.Вільня

Траецкі кірмаш

"Траецкі кірмаш" – такую назву атрымала свята народнай творчасці, адкрыццё якога адбылося ў Траецкім прадмесці Менска. Праект, які ажыццяўляецца Міністэрствам культуры рэспублікі і Беларускім фондам культуры, прадугледжвае знаёмства з народнай творчасцю ўсіх раёнаў Беларусі і будзе завершаны ў кастрычніку гэтага года.

Адкрыў "Траецкі кірмаш" Лепельскі раён. Свае майстэрства паказвалі ткачыхі і вышывальшчыцы, ганчары і лозапляцельшчыкі, рэзчыкі па дрэве і самадзейныя мастачкі. Цэлы дзень на набярэжнай Свіслачы гучалі народныя песні і танцавальныя мелодыі.

У праграме свята былі сустрэчы з землякамі – выхадцамі з Лепельшчыны, працаваў цэнтр дзелавога супрацоўніцтва, лепельскія паэты чыталі свае вершы. З гэтага часу "Траецкі кірмаш" будзе працаваць кожную суботу, дзе пакажуць свае таленты народныя майстры з усіх раёнаў Беларусі.

На здымку: у час свята.
Фота Яўгена Казюлі. БЕЛТА.

Ганна Матусевіч

Востраў

(Заканчэнне. Пачатак у № 25)

Дык вось пра Матусевічаў, з якіх выйшла я, Ганна. Відаць не мелі яны свайго шляхецкага герба, як і папяровага шляхецтва, хоць усе адзнакі шляхецкага ладу жыцця захавалі. (Пасля ў архіве я знайду і герб, і дакумент на шляхецтва, які захоўваецца цяпер не толькі ў нашай хаце). Каталікі, хрысціліся ў Койданаўскім касцёле, хаваліся на фамільных могілках, што былі сярод лесу дзесці за 1км ад Вострава. Дзе тыя могілкі цяпер? Пэўна нечая дача стаіць на касцях маіх продкаў? Бабка Зоня казала, што іх не было ўжо і пасля вайны, калі яны з сястрой Лёдзяй шукалі іх. Яшчэ пры калгасах знеслі на падмурак нечай хаты вялікі надмагільны камень, на якім былі выбіты крыж ды імёны дзядуні, бабуні, бацькоў, а таксама іхняй дачкі Амількі. Зоня даглядала могілкі, пакуль жыла ў Востраве, траву абрывала, а як сышла адтуль, то ўсё пайшло прахам.

Дзядуню звалі, як я ўжо казала Апалінарам, а вось імя бабуні Зоня забылася: ці то Стэфа, ці то Пэля. (Міхаліна Радкевіч – з Архіўнай даведкі). Хата ў іх была вялізная і жылі яны, тры пакаленні, разам. Усяго 17 душ. Жонка Яна Мутусевіча мела надвойнае імя: Караліна Валерыя, з дому Арцюшэўскіх. Гэта ў яе гонар мая бабка Клемянтына і назвала сваю дачку Карольцяй. Цёці Карольці не падабаецца сваё імя, бо надта ж доўгае. Вельмі цікавы яна чалавек. Скончыла 7 класаў, мела шырокі светапогляд, і на вёсцы лічылася ці не самай вучонай. Перад вайной рабіла правадніцай, вазіла беларускіх артыстаў на цягніках. І вось, памятаю, паехалі мы з ёй у Менск паступаць у медвучэльню. Ідзём па горадзе, а яна пытаецца ў першага стрэчнага: "Скажыце, калі ласка, дзе тут вуліца Максіма Горкага?" А былі гэта самыя зрусіканыя 70-ыя гады, і для мяне, школьніцы, якой за 8 гадоў навучання прышчапілі знявагу да ўсяго свайго, пытанне тое прагучала як грунтоўная лекцыя на тэму багатай культуры роднай зямлі.

Мая бабка Клемянтына як магла захоўвала культуру свайго роду. Вось і старэйшаму сыну дала надвойнае імя: Віктар Аляксандр. Не памагло тое, загінуў ён на вайне. Наогул яна была ўладарнай жанчынай, шанавала сваю радню, адсоўваючы ў бок дзедкаву. Але вернемся да хаты Яна і Караліны Валерыі Матусевічаў. У іх было 13 дзяцей, што нараджаліся прыблізна праз два гады. Старэйшая Юзэфіна была дзесці з 1892 года. Тады Яніна, Клемянтына, Гвідан, Павел, Вільгельм, Эмілія, Леакадзія, Ігнацы, Ян, Зоня, Стась, Баляслаў. Апошні з 1918 году. Савецкая мараль тлумачыць быццам даўней нараджалі шмат дзяцей, бо таго патрабавала сялянская псіхалогія. Калі ж наглядзець на ўсё з вышыні, убачыцца, што гэта быў натуральны лад жыцця Вострава. Наўрад ці маглі гэтыя малаадукаваныя людзі сфармуляваць тое, што прыкладам я ўжо сфармулявала: грэхам зяўляецца нават прадухіленне ад зараджэння дзіцяці лёсам вызначанага, але сэрцы іхнія ведалі Статут Брацтва. Выйшла замуж Юзэфіна за летувіса Вінцэнта Букліса, дакладней, яны знайшлі адно аднаго ў Канадзе, калі і ён, і яна паехалі туды на заробкі. Юзэфіна там неўзабаве намірае і перад смерцю просіць мужа, каб той прыехаў у Востраў і ўзяў замуж у Канаду ейную сястру Яніну. І ён тое выканаў, бо памятаў Статут цераз жанчыну, як дарэчы і Дзіма Таруліс памятаў цераз Свету, сваю жанчыну. Гвідан з вайны патрапіў у палон, адкуль яго таксама забралі ў Канаду. Адтуль, з Канады, яны дапамагалі свайму раскіданаму ўжо Востраву, пасля вайны асабліва істотна. Ведама ж, не адны яны дапамагалі, і дапамога найбольш каштоўная духовая, тая, якую запаведаў Хрыстос. З далёкай Фларыды мне дапамог разгледзець постаць Адама Міцкевіча мой настаўнік Ян Пятроўскі. "Пан Тадэуш" стаў для мяне настольнай кнігай, ІДЭЯЙ ТВОРЧАСЦІ. Як Ключнік Гэрзавы, што ўзварушыў шляхту, падняў ейны дух, так Ян Пятроўскі ўзараў цаліну нашай Бацькаўшчыны, расставіўшы вехі, паказаў, дзе сеяць зерне, каб не трапляла яно на няўдобіцы.

Мая бабка Клемянтына ў 1915 годзе выйшла замуж за майго дзедку Міхала Судніка ў Камароўшчыну, вёску мо км 12 ад Вострава. Бабцы было – 20, дзедку – 34. Яны мелі чатырох сыноў і трох дачок. Ад рэпрэсій іх уратавала толькі кульгавасць дзедкі ды, магчыма, нейкія хітрыкі з падзелам хаты, бо ўсіх заможных гаспадароў бальшавікі з вёскі павысылалі. О, як Суднікі ставілі новую хату! Прыйшлі з Вострава 7 братоў Клемянтыны. Хлопцы, што дубы! Уся вёска дзівілася з тае работы! Хлопцы, хлопчыкі, дзяды мае, брацікі родныя… І амаль усе ж вы палеглі, коштам сваіх жыццяў арганізаваўшы заслону той чорнай сіле, што навалілася на нашую зямлю…

Паўлюць быў жанаты, меў дваіх дзяцей, прыстаўшы ў прымы на Басарэўшчыне, (цяпер і Басарэўшчына, і Калодзеўшчына зліліся ў адно Масцішча) калі яго схапіў хапун. Як расказвала мне цётка Альдоня, ён рабіў драцянікам (электрыкам) на вольным насяленні ў Воршы. Сканаў на слупе ў "кагцях" у 1937 годзе.

Вілюсю ў 1922 годзе было 18 год, і быў ён за кармільца ў сям'і, бо памерлі ўжо бацькі, калі яго схапілі і турнулі на вайну ў Туркестан. Лёдзя яго вызваляць ездзіла аж да Чарвякова. А той сказаў, што не павінны былі забіраць па законе, але ўжо позна, і ён нічым не можа дапамагчы. Праўда, на першы раз Вілюсь яшчэ вярнуўся ў Востраў, затое пазней энкавэдзісты расправіліся з ім. Нежанаты быў, як і меншы Болюсь, які таксама, відаць, патрапіў у іхнія лапы, бо прапаў хлопец без вестак.

Стась загінуў у першыя дні вайны, і "на Яся прысалі ізвяшчэнне, як на пагібшага". Цёця Карольця памятае Яся – разумнага, спакойнага хлопца. Даваў ёй навушнікі слухаць радыё.

Адзін Ігналя вярнуўся з вайны жывым, але ён страціў жонку, якую немцы павесілі за партызанства. Ажаніўся другі раз, але Яніна (пасавецку: Надзя) неўзабаве памерла з нейкай хваробы. Гадаваў адзін дзвюх дачок, апошнім часам асталяваўся ў Слуцку. Часта прыязджаў да нас, і я памятаю яго, спакойнага, разважлівага, мабыць як усе Матусевічы. Памёр 12.04.84г., пражыўшы 75 гадоў.

Паклажа жанчын з Вострава была не лягчэйшая, проста па прыродзе сваёй жанчыны цярплівей чым мужчыны. А цярпенне ёсць разуменне таго, што адбываецца. А калі разумееш, тады імкнешся найспрытней размеркаваць груз па плячах, бо несці яго трэба ўсю доўгую дарогу. Тады свая сярмяжка не цяжка. Хоць, ведама, было ўсяго і ў жанчын. І няшчасце было, і смерць. Вось, як у Амелькі. Ездзіла дзяўчына ў Сверынавана матчыну радзіму, калі яшчэ была адчынена мяжа. Было тое на прадвесні, а на ёй усяго туфелькі ды лёгкае паліто ў адрозненьні ад ейнай прыяцелькі, якая была ў кажусе ды валёнках. Ехалі па Нёмане на санках, праваліліся пад лёд. Амілька захварэла, адняліся ногі. Апошнюю карову прадалі, лячылі ў Менску, у доктара Шапіры. Ды ён скалечыў дзяўчыну: яна не магла ўстаць. Памерла ўжо маці, на вайну забралі ў кастрычніку Вілюся, а Зоні было ўсяго 9 гадоў – не было каму дагледзець спаралізаваную Амільку. А ў яе пайшлі пролежні, трэба было варочаць. Вілюсь перад адыходам купіў сястры вянок і сукенку, і тая ўсё прасіла паказаць ёй куплю. Памерла ў лістападзе 1922 года ў 16-гадовым веку.

А вось пра Лёдзю я мала што ведаю, хоць і жыла яна блізка, у Менску і памерла нядаўна, у 1991 годзе. Нібы муж ейны служыў немцам і пасля вайны ўцёк з імі. (Калі я чытала "нашаніўскую" версію "Вострава" бабцы Зоні, яна ўсё прасіла мяне перапісаць і адмовіць факт служэння немцам, бо гэтага аніяк не магло быць. "Лёнік Басарэўскі трапіў у палон, а як прыйшлі немцы, мы яго вызвалілі. А пасля ён пайшоў на фронт. Гэта ж даць каму пачытаць!.." Такая ў мяне БАБУЛЯ! Адзіная ВОЛЬНАЯ ЛІЦЬВІНКА на ўсю паднявольную Літву! Непісьменная, а Гіпакратаву клятву носіць у сэрцы: не нашкодзь!). Прозвішча ў яго было: Басарэўскі, тутэйшы хлопец. А Лёдзя, дзякаваць Богу, дастала дакументы і грошы за яго атрымлівала. Такія рэчы тады хавалі. Мала ў каго было ўладкавана асабістае сямейнае гняздо, таму і пільнаваліся так гнязда агульначалавечага, брацкага.

Заглянем цяпер у Матусевічаву хату, калі жылі яны яшчэ нераскіданыя ўсёй вялікай Супольнасцяй трох пакаленняў. Расказвалі мне пра тое бабка Зоня ды цёця Карольця, якая ўцякала ад сваёй работы з Камароўшчыны ў Востраў. Хата велічэзная! Хлеў, гумно. Ворнай зямлі было з гектар. Сенакос у іх быў кепскі, бо мусілі трымаць усяго адну карову. Засявалі сырадэлю. Частку зямлі пусцілі пад пасеку, а то пад лес. Перакуліся цераз агарожу – збірай колькі хочаш суніцаў, чарніцаў, дурніцаў, журавінаў, усякіх грыбоў! Бывала, пакуль Зоня напаліць печ, ранічкай хлопцы панапрыносяць ёй кашы вялізныя грыбоў!

Дзядуня Апалінар жыў 110 гадоў. У дзень смерці шчэ схадзіў памалаціў грэчку нявесткі. (Па архіўнай даведцы выглядае, што ён пражыў 87 гадоў, ды ліцьвінскія легенды такія велічныя, такія жыццёвыя, што я веру больш легендам.) Прыйшоў дахаты, памыўся, апрануў чыстую кашулю, залез на палаці, затым лёг на ложак і запрасіў дачок да сябе. Чакаў доўга адну дачку. Дачакаўся нарэшце і памёр. Было гэта ў сакавіку 1919 года. Так што казкі часта кажуць нам чыстую праўду.

А бабуня, як і Зоніны бацькі памерла праз год, у студзені. Уся сям'я ляжала пад тыфусам, які занеслі нямецкія салдаты, што начавалі ў іх. Першай памерла бабуня. Было ёй 95 гадоў. Затым памёр бацька. Зоня ўспамінае, як папа (мая мама са Сверынава кажа: тата; у Матусевічаў – папа) сядаў на зэдлік каля сям'і і бедаваў: "Дзеткі мае, дзеткі!" Ён, хворы, мусіў даглядаць гаспадарку, бо на матчыных руках былі дзеці: малодшаму Болесю ці споўнілася два гадкі. Востраў даваў волю, але і накладаў вялікую адказнасць. За памылкі даводзілася надта дорага плаціць, часта коштам свайго жыцця, як бачылі. Тут жа старэйшае пакаленне дзяліла агульны горкі лёс сваёй зямлі. Папа ўночы аглядаў гаспадарку. Устрывожаная мама разбудзіла Вілюся, каб той пашукаў бацьку. Вілюсь стрэў яго на ганку, а ўдзень ён памёр. Гэтыя людзі паміралі, як жаўнеры. Кожны з іх нёс сваю паклажу да канца, не імкнучыся скінуць, бо ведалі, што за кожны няўдалы рух баліць беднае сэрца. Ян Матусевіч пражыў 55 гадоў. Апошняй, у самым канцы студзеня, памерла Караліна Валерыя. Хавала мужа, прастудзілася, захварэла на запаленне лёгкіх. Было ёй усяго 45 гадоў. Першая чорная хваля злой навалы выбіла старэйшую генерацыю; будзе і другая, якая разбурыць саму хату, увесь Востраў.

А пакуль што маладыя паімкнуцца паставіць новую хату, бо старая ўжо струхлела. Грошай не было, то яны прадалі частку старой хаты ў Негарэлае, зачалі будаваць новую, а тут ужо калгасы прыйшлі. Хлопцаў "давялі да двара" – значыць наклалі на іх непасільны падатак і мусілі Матусевічы прадаць хату ў Койданава Шмею, тагачаснаму старшыню калгаса. Хату перавезлі на цяперашнюю 1-ую Ленінскую вуліцу. Стаіць насупраць аптэкі, побач з баракамі, дзе была некалі бальніца. Аб гэтым прагаварыўся такі мой бацька неяк. А я схадзіла сёння, разведала дакладны адрас: вул. 1-ая Ленінская, 46. Хата абкладзеная цэглай, суседнічае з ваенкаматам, добраўпарадкаваная. Як варам мяне абліла старая бабка, да якой я звярнулася па даведку: "А что за интерес такой? Там уже всё перестроено, живут совсем другие люди! Может вы с какой другой целью интересуетесь?" Дзякуй Вам, шчырая злая бабулька! Вы сталі той апошняй кропляй, па якой перапоўніўся Сусветны акіян маіх пачуццяў. То няхай жа мой Востраў стане ўсіхным агульначалавечым Храма Душы!

Калгас зрабіў пчэльнік на месцы Матусевічавай хаты, і жыхары Вострава разышліся хто куды. Болюсь і Вілюсь рабілі кавалямі ў Тоўстым Лесе, Ігнат і Стась – у Комале, на Уздзеншчыне, на дрэваапрацоўчым заводзе. Зоня некаторы час хадзіла ў падсочку, збірала смалу, у 1935 годзе падалася ў Менск. Там мучылася, жыла ў сутарэнні, прыстасоўваючыся з вольніцы да казённых работаў, і дапамагала, дапамагала, дапамагала і сваім, і чужым, бо сэрца яе ведала, што ўсе людзі – браты.

У вайну Ігнат з жонкай і двума дзецьмі вярнуўся ў Востраў і жыў у пчэльніку. Пасля перабраўся ў Негарэлае да жыда Кізіна, а самога Кізіна схаваў у сваім гумне стары Ціжэўскі, што рабіў увесь гэты час пчаляром. У Дальнім Востраве стаяў нямецкі атрад, і немцы адтуль прыйшлі па сена да Ціжэўскага. Уткнулі салдаты сахор, а там нешта мяккае. Паглядзелі – пярына. (Холадна ж было!) За пярынай вывалаклі і жыда. Немцы забралі Кізіна і Марыю з Рудольфам Аўрысам, (не паглядзелі, што чысты немец быў!) а Ціжэўскага не зачапілі; сказалі: калі хочаш жыць – уцякай! (Пасля данаўняла свае ўспаміны бабка Зоня. Марыю з Рудольфам пасадзілі на каня, а жыда прывязалі да каня і валаклі па снезе. А Марыя пэўна і цяпер жыве ў Нямеччыне, бо яе ўратавала сакратарка, якая працавала ў нямецкай камендатуры ў Негарэлым. Бацька гэтай сакратаркі быў немцам і трымаў цагельню пад Каласавам.) Ён – на каня і ўцёк у Заходнюю. Пасля вайны зноў вярнуўся і рабіў пчаляром, але гэта ўжо быў не той Востраў і не тыя людзі. Даўнейшы Востраў перахоўваецца хіба што ў Зоніным сэрцы 86-гадовай бабулькі, што сядзіць адна ў бруднай аднапакаёўцы на вуліцы Студэнцкай, 29-9, у Менску. Яна не крыўдуе на дачку, што цэлы месяц не зайходзіць да яе. Яна шле са сваёй мізэрнай пэнсіі грошы ў турму ўнукам. Яна цераз мяне замовіла імшу ў Чырвоным касцёле па сваёй належлай радні з 18 чалавек. Яна МАЦІ, бо ЯНА данесла да мяне памяць пра Востраў. І гэтая старая ЖАНЧЫНА ёсць прадстаўніца новай расы, бо рабіць дабро для яе гэтак жа натуральна, як дыхаць.

Падаючы ў якасці эпіграфа слупок Міцкевічавага Камнтару, я наўмысня праігнаравала каментар савецкага часу, дадзены ў перакладзе Язэпа Семяжона, бо памятаю, што мы здолеем ачысціць жывое вучэнне Хрыста, калі знішчым усе каментары, зробленыя пасля трох стагоддзяў на сыходзе Вялікага Настаўніка і Ягоных вучняў. (Столькі часу Крыніца цякла незамутнёнай.) Так і імя Адама Міцкевіча яшчэ веснавым сонцам шугане ў нашую хату, калі мы здолеем адмыць намі ж запляваныя вокны. Адам Міцкевіч бараніў культуру маіх дзядоў з Вострава. Я пачула крык ягонай душы аб тым, каб жанчына ўзяла ў рукі ягоную кнігу і пайшла дзеля таго ў Чырвоны касцёл. Там, у сутарэнні касцельным, мы з Веранікай, дыяканам ды дзяўчынай Марыяй доўга шукалі разгубіўшыся сярод стосаў запячатаных кнігаў, я прасіла Бога, каб Ён намог мне. І дапамог, і знайшла я… Пасля даволі доўга таргавалася з касцельнымі людзьмі аб кошце кнігі, прычым я набівала цану, а яны зніжалі. Не так, як на кірмашы. Нарэшце сышліся на 100 тысячах. Апусціла я грошы ў касцельную скарбонку. То няхай яны будуць сімвалічнай платай за намінальную імшу па ўсіх маіх дзядах з Вострава, хоць і ведаю, што за малітвы не бяруць грошай.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida'l.lingvo.grodno.by

Рэдакцыйная калегія:
Людміла Дзіцэвіч, Алесь Гурыновіч, Леакадзія Мілаш, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Лілея Сазанавец, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Кошт па дамове.Газета падпісана да друку 28. 06. 99 г.
Наклад 4500 асобнікаў. Замова № 1835.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 40 000 руб., 3 мес.- 120 000 руб.
Кошт у розніцу: 10 000 руб.